

Η συμβουλή ξεκινά:

- ✘ Η συμβουλή ξεκινά όταν ο άνθρωπος φύγει από το καθεστώς της Φύσεως και προχωρεί προς το καθεστώς της Πολιτείας.
- ✘ Πολιτεία: → νόμος
- ✘   όρια
- ✘   ιδέες
- ✘   αξίες
- ✘   ενδελέχεια.

Ο Παγανιστής.

- ✘ Ο παγανιστής είναι ο άνθρωπος της Φύσεως (paganus= χωρικός), είναι αυτός ο οποίος ζεί μέσα στο καθεστώς της συμπαντικής δυνάμεως την οποία νοιώθει:
- ✘ Ως ένα με αυτόν
- ✘ Ως τον ενδιάθετο λόγο.

Ο Παγανισμός του Ομήρου:

- ✘ Γύρω από τη σπηλιά θρασομανούσε δάσος με λεύκες, σκλήθρες, κυπαρίσσια μυριστά. Πουλιά με τα φτερά τους τεντωμένα, τώρα πάνω στους κλώνους κούρνιαζαν: γεράκια, κουκουβάγιες και μακρύγλωσσες θαλασσινές κουρούνες [...]. Κι εκεί μπροστά να περιβάλλει τη βαθιά σπηλιά μια νιούτσικη και καρπερή κληματαριά, σταφύλια φορτωμένη. Τέσσερις κρήνες στη σειρά να τρέχουν, στο πλάι η μια της αλληνής, κι όμως η καθεμιά αλλού το γάργαρο νερό της να ξεδίνει. Στις δυο μεριές λιβάδια μαλακά μ' άγριες βιολέτες κι άγρια σέλινα. Κι ένας θεός αν έρχονταν εδώ, κοιτάζοντας αυτό της ομορφιάς το θαύμα, θα γέμιζε αγαλλίαση η ψυχή του. Έμεινε εκεί ο Ερμής, ψυχοπομπός κι αργοφονιάς, το θαύμα να κοιτάζει.(ε, 1-165).

Ο ερχομός του νοησιοκρατισμού. Η γένεση της συμβουλής.

- ✘ Ο Πλάτων (διάλογοι) ο Αριστοτέλης (Ηθικά) εισάγουν την έννοια της έλλογης παιδείας. Ο νούς είναι το ενδιάμεσο ανάμεσα σε εμένα και τη Φύση: η Φύση είναι οι ιδέες και οι αξίες που έχω στο μυαλό μου. Άρα γεννιάται η νέα Φύση των ιδεών και των αξιών. Σε αυτή τη στιγμή γεννιάται η συμβουλή. Μέσα από μία μακραίωνη προομηρική διαδικασία (μέσα από το έπος τη λυρική ποίηση και τη δραματική ποίηση).

Η νέα λογική φύση.

- ✘ Διδαχή, επιμέλεια, φροντίδα:
- ✘ Ουρανός   θάλασσα   γή
- ✘ Νούς   ψυχή   σώμα
- ✘ Σοφία   ανδρεία   σωφροσύνη
- ✘ Δικαιοσύνη: παύει η ήδη υπάρχουσα ελευθερία, ο άνθρωπος έχει ανάγκη λογικών συμβουλών ώστε να κατευθυνθεί με βάση ιδέες και αξίες.

Παιδεία.

- ✘ Η παιδεία (βιβλία) είναι αυτή η οποία αναπαραγάγει από γενεά σε γενεά ιδέες, αξίες, συμβουλές. Η παιδεία στηρίζεται στο διπολισμό ιδέα-ηθική. Ο συγκεκριμένος τρόπος νοείν και πράττειν.

Ποιές συμβουλές αντλούνται από το κείμενο;

- ✘ Ἄλλὰ μὲ ποιὸν τρόπο φθάσαμε στὸ σημεῖο αὐτὸ τῆς δύναμης ποὺ εἴμαστε σήμερα, καὶ μὲ ποιά μορφή πολιτεύματος καὶ μὲ ποιές συνήθειες ἔγινε μεγάλη ἡ δύναμή μας, ὅλα αὐτὰ θὰ ἀναπτύξω πρῶτα, καὶ ἔπειτα θὰ προχωρήσω στὸ ἐγκώμιο αὐτῶν ἐδῶ τῶν νεκρῶν, γιατί νομίζω ὅτι δὲν εἶναι ἀνάρμοστο νὰ λεχθοῦν αὐτὰ καὶ γιὰ τὴν παροῦσα περίσταση, καὶ δὲν εἶναι ἀνώφελο νὰ τὰ ἀκούσουν ὅλοι οἱ παρευρισκόμενοι, ἄστοι καὶ ξένοι. (κεφ.36, επιτάφιος Περικλέους).

Η εσωτερική συμβουλή:

- ✘ Η αιτία είναι εκείνο που μ' ακούσατε να λέω πολλές φορές και σε μέρη πολλά, ότι μου έρχεται δηλαδή κάτι το θείο και εξωανθρωπino [μια φωνή] που και ο Μέλητος με κωμική διάθεση το έγραψε στην κατηγορία. Αυτό μου άρχισε παιδιόθεν και γίνεται μια φωνή εντός μου η οποία, όταν γίνει, πάντα με αποτρέπει από κείνο που πάω να πράξω αλλά ποτέ δεν με προτρέπει. Αυτό είναι που μου εναντιώνεται και στο να πολιτευθώ. Και πολύ ωραία μού φαίνεται το ότι εναντιώνεται...αναφορά στη θεωρία των Ιδεών.
- ✘ — Πλάτων, Απολογία Σωκράτους, 31c-d (όλα μέσα στα όρια του λόγου ο οποίος είναι πολιτικός λόγος (θείος και ανθρωπino).

Η Σωκρατική συμβουλή:

- ✘ Εγώ τουλάχιστον δεν θα ήθελα ούτε το ένα ούτε το άλλο («βουλοίμην μεν αν έγωγε ουδέτερον»). Αν όμως υπήρχε ανάγκη ν' αδικώ ή ν' αδικούμαι, τότε θα προτιμούσα μάλλον ν' αδικούμαι παρά ν' αδικώ («ει δ' αναγκαίον είη αδικείν ή αδικείσθαι, ελοίμην αν μάλλον αδικείσθαι ή αδικείν»).
- ✘ Η θεωρία των καλών ελλόγων δυνάμεων. Η δόμηση του τελείου κόσμου και Ανθρώπου (η συμπαντική εμμένεια ενάντια στη συμπαντική χαότητα).

Οι συμβουλές του Αριστοτέλους:

- ✘ «Είναι αλήθεια ότι ο σπουδαίος άνθρωπος κάνει πολλά για τους φίλους του και την πατρίδα («αληθές δε περί του σπουδαίου και το των φίλων ένεκα πολλά πράττειν και της πατρίδος»). Και αν χρειαστεί, πεθαίνει για τον φίλο» («κάν δέη, υπεραποθνήσκειν»).
- ✘ Η αιώνια Φύση μέσα μου αντικαθίσταται από την έννοια της Πατρίδας, του Θεού, του Εαυτού ως εσωτερική Ιδέα και εξωτερική Ηθική.

Ο Πλατωνικός δυαλισμός.

- ✘ Από τη στιγμή κατά την οποία ο άνθρωπος βλέπει το όλον με το νού του χωρίζει τα πάντα σε δύο: σε άπειρο χάος (κακό) σε πεπερασμένο κόσμο (καλό). Το καλό δομείται ως:
  - ✘ Θεός
  - ✘ Πόλη
  - ✘ Εαυτός.
- ✘ Κάποια στοιχεία μου με καλούν προς το καλό και κάποια προς το κακό. Το πρόβλημα των δύο κόσμων.

Ο διπολισμός ζωής και θανάτου.

- ✘ Η κυριωτέρα όμως συνέπεια της άνθησης του Λόγου ήταν: ο διπολισμός ζωής και θανάτου.
- ✘ Ο άνθρωπος απώλεσε την Οντολογική του συνέχεια και άρχισε να εξαίρει το κομμάτι του Όλου που λέγεται Ζωή έναντι του Θανάτου.
- ✘ Κανείς δεν σκέπτεται ότι ήδη είμαστε η απάντηση στο ερώτημα εάν υπάρχει ζωή μετά το θάνατο, είμαστε η ζωή μετά το θάνατο κάποιου: το σημαντικό είναι εάν υπήρξε θάνατος προ της ζωής και έπειτα εάν υπάρχει ζωή μετά το θάνατο.

Η Έλαφος.

- ✘ Ένα μεγάλο ελάφι διψώντας το καλοκαίρι φτάνει κοντά σε μια πηγή καθαρή και βαθιά και, αφού ήπιε όσο ήθελε, παρατηρούσε τη μορφή του σώματός του. Κυρίως επαινούσε τη μορφή των κεράτων με την ιδέα ότι ήταν στολίδι για όλο το σώμα του. Κατηγορούσε όμως τα λεπτά του πόδια, επειδή, κατά τη γνώμη του, δεν μπορούσαν να αντέξουν όλο το βάρος (του σώματος) του. Κι ενώ ασχολούνταν με αυτά, ακούγεται ξαφνικά γάβγισμα σκύλων και κυνηγοί κοντά του. Άρχισε λοιπόν να τρέχει ορμητικά, για να ξεφύγει, και, όσο έτρεχε σε ομαλό έδαφος, το έσωζε η ταχύτητα των ποδιών του. Όταν όμως έπεσε σε πυκνό δάσος, επειδή του μπλέχτηκαν τα κέρατα, παγιδεύτηκε και έμαθε εξ ιδίας πείρας, ότι, πράγματι, ήταν κακός κριτής του εαυτού του, επειδή κατηγορούσε αυτά που το έσωζαν, ενώ επαινούσε αυτά που το πρόδωσαν.(Αίσωπος).
- ✘ Ερ: Ποια μεγέθη στον εαυτό σας θεωρείτε ως τα πλέον πολύτιμα και γιατί;

Ο Έκτορας και η Ανδρομάχη. Η αρχή του Λόγου έναντι της αιωνιότητας.

- ✘ «Ευλογημένε (δαιμόνιε), η ορμή σου θα σε καταστρέψει και δεν λυπάσαι το ανήλικο τέκνο σου και μένα την άμοιρη (άμμορον) που σύντομα χήρα (χήρη) σου θα γίνω· γιατί γρήγορα οι Αχαιοί θα σε σκοτώσουν ορμώντας όλοι επάνω σου· για μένα δε θα ήταν προτιμότερο, εάν σε στερηθώ, να χωθώ στη γη· γιατί πια δεν έχω άλλη παρηγοριά, όταν συ βέβαια πεθάνεις, αλλά βάσανα· ούτε υπάρχει ο πατέρας μου και η σεβαστή μου μητέρα».
- ✘ Αλήθεια κι εγώ, απάντησε ο Έκτορας, για όλα αυτά φροντίζω, αλλά πάρα πολύ ντρέπομαι τους Τρώες και τις χαριτωμένες Τρωάδες, αν φεύγω σαν δειλός μακριά από τον πόλεμο, ούτε ο χαρακτήρας μου το επιτρέπει, γιατί έμαθα να είμαι γενναίος πάντοτε και να πολεμώ μαζί με τους Τρώες στην πρώτη γραμμή, προσπαθώντας να διαφυλάξω τη μεγάλη δόξα του πατέρα μου και μένα του ίδιου.
- ✘ Τι θα συμβουλευάτε τον Έκτορα: η γυναικεία φυσική συμβουλή και η ανδρική πολιτειακή αντισυμβουλή: οι δύο κόσμοι των συμβουλών, η χαοτική θήλεια συμβουλή της επιθυμίας και η άρρενα της δυνάμεως.

Αρχίλοχος

- ✘ Με την ασπίδα μου¹ κάποιος Σάιος,² το ξέρω, αγάλλεται.
- ✘ Ήταν όπλο αψεγάδιαστο, κι εγώ την εγκατέλειψα πλάι στο θάμνο,
- ✘ όμως δεν το 'θελα· έσωσα τη ζωή μου.
- ✘ Τι με νοιάζει πια η ασπίδα εκείνη; Ώρα καλή·
- ✘ θα ξαναβρώ άλλη, όχι κατώτερη.
- ✘
- ✘ (μετάφραση Θ. Κ. Στεφανόπουλος)
- ✘ *Η έλευση των δύο απόψεων: πλέον καθώς οι ιδέες και οι αξίες έρχονται μέσα στον κόσμο και στον άνθρωπο διχοτομούνται: η διαφωνία του Ενός και των Πολλών, του καλού και του κακού, του ωραίου και του ασχήμου κ.λ.π.*
- ✘

Μίμνερμος ...οία τα φύλλα...

- ✘ Όμοιοι κ' εμείς μ' όσα γεννά φύλλα η πολυανθισμένη Άνοιξη, όταν αυξάνουνε με τις αχτίδες του ήλιου, Λίγον καιρό χαιρόμαστε τα λούλουδα της νιότης, Χωρίς να ξέρουμε απ' τους θεούς καλό ή κακό· κι οι Μοίρες
Οι μαύρες στέκουν δίπλα μας τα τέλη η μια κρατώντας Των πικραμένων γηρατιών, και του θανάτου η άλλη· Μα και της νιότης ο καρπός λιγώωρος είναι τόσο Όσο το φως του ο ήλιος στη γη σκορπίζει κάθε μέρα.
- ✘ (ποιες συμβουλές θα δίναμε με βάση το κείμενο σε εμάς και στους άλλους)....

Ο Αριστοτέλης: φύσει οι άνθρωποι...

- ✘ Φύσει οι άνθρωποι δούλοι και ελεύθεροι...
- ✘ Η έννοια της Φύσεως ως εισαγωγής δυνάμεων οι οποίες σμιλεύονται διά της παιδείας...

Οι συμβουλές της Ισμήνης.

- ✘ Και τώρα οι δυο μας π'όχουμε απομείνει σκέψου τί τέλος πιο κακό θα βρούμε, αν το νόμο αψηφώντας πάμε ενάντια σ' ό,τι έχει αποφασίσει η εξουσία. Κι απ' τ' άλλο, να ξεχνάς αυτό δεν πρέπει, πρώτα, πως γεννηθήκαμε γυναίκες να μην μπορεί να τα βάζουμε με άντρες· έπειτα, πως αυτοί που εξουσιάζουν πιο δύναμη έχουν από μας, κι ανάγκη να τους ακούμε και σ' αυτά και σ' άλλα πιο σκληρότερ' ακόμα και από τούτα. Εγώ λοιπόν αφού παρακαλέσω τους κάτω απ' τη γη να συχωρήσουν, αν υποτάσσομαι έτσι στην ανάγκη, θα υπακούσω σ' αυτούς που εξουσιάζουν, γιατί να θέλεις ό,τι ξεπερνά τη δύναμή σου, καθαρή 'ναι τρέλα. (ο υφέρπων διπολισμός).

Η αναγκαιότητα της συμβουλής:

- ✘ Παρατηρούμε λοιπόν ότι ο διαχωρισμός του όλου σε χάος και Πόλη , οδήγησε στον ανθρώπινο διπολισμό: ο Άνθρωπος νοιώθει μέσα του τις χαοτικές δυνάμεις του Όντος αλλά έξω πρέπει να υπακούσει σε θεό, πολιτεία, στους Άλους: στις σκέψεις και στα ήθη των Άλλων όχι στα εσώτερα δικά του.

Η απώλεια του ενιαίου εαυτού μας.

- ✘ Το μεγάλο πρόβλημα , αυτό το οποίο γεννά την έννοια της συμβουλής είναι ότι σταδιακά απωλέσαμε τον ενιαίο εαυτό μας διότι για όλα τα θέματα αντί να ακολουθήσουμε αυτό που ήδη εκ φύσεως δικής μας γνωρίζουμε και ξέρουμε και πράττουμε, εμείς προκειμένου να ακολουθήσουμε τον κοινό πολιτικό δρόμο χρειαζόμαστε συμβουλές: η απώλεια του ατομικού δρόμου.

Οι συμβουλές του Οιδίποδος. Ο θάνατος του εσωτάτου εαυτού χάριν του πολιτειακού εαυτού.

- ✘ Ο Οιδίποδας (χωρίς να το γνωρίζει, άρα η γνώση είναι το όριο ανάμεσα στο συμπαντικό και στον εδώ εαυτό μας) εδολοφόνησε τον πατέρα του και ενυμφεύθη την Μητέρα του (συμβολισμός της γένεσης του νέου ανθρώπου, ο άνθρωπος ελέγχει ό,τι τον φοβίζει, εισέρχεται και ελέγχει τη φύση, αλλά σε αυτό πρέπει να εισέλθει ο έλεγχος της νοητικής ηθικής γνώσης- άμεσος απότοκος η συμβουλή (το μέρος της βουλήσεώς μας ως συνεχείας νοός πρίν την ηθική).

Είπε ο Οιδίποδας:

- ✘ Παιδιά μου, βλαστοί της παλαιάς σποράς του Κάδμου, γιατί στων ανακτόρων το βωμό τριγύρω συναχτήκατε με κλάδους ικεσίας στα χέρια και στέφανα στην κεφαλή; Η πόλη μας πλημμύρισε θυμίαμα κι ακούγονται παντού θρήνοι και μοιρολόγια. Δεν καταδέχομαι να με πληροφορούν μεσάζοντες γι' αυτό και ήρθα μονάχος μου ν' ακούσω εγώ ο λαοπρόβλητος κι ονομαστός Οιδίπους. (έχουμε ήδη τη εσωτερική γνώση, άρα η περιττότητα της συμβουλής, η οποία στηρίζεται στην εξωτερική γνώση).

Ο υποκειμενισμός του Γοργία.

- ✘ Ελένης εγκώμιον: εάν υπάρχει θεός δεν μπορώ να το γνωρίζω, ακόμα και αν το γνωρίσω δεν θα μπορώ να ξέρω τίποτε παραπάνω για αυτόν (η υποκειμενικότητα της αληθείας, άρνησις αντικειμενικής αληθείας, προϋπαρξη αθεΐας).
- ✘ Σωκράτης: εν οίδα ότι ουδέν οίδα, η αντικειμενικότητα της γνώσης και της αρετής. Υπάρχει αντικειμενική αλήθεια (η προεξέλιξη του θεού).

Το Σωκρατικό μαιευτικό σύστημα. Η εσωτερική συμβουλή.

- ✘ Η εσωτερικότητα, η υποκειμενικότητα είναι η αλήθεια. Ο Σωκράτης έκανε την ειρωνεία όπλο της σκέψης, όπλο της αναζήτησης της φιλοσοφικής έρευνας. Ίσως στην αμφισβήτηση να έμοιαζε με τους σοφιστές. Κι αυτοί αρνούσαν να δεχτούν ως δεδομένες τις παραδεδεγμένες αλήθειες. Αλλά η αμφισβήτησή τους κατέληγε στην άρνηση: αφού δεν μπορεί κανείς να ανακαλύψει την αλήθεια, αλήθεια δεν υπάρχει, κι αν υπάρχει δεν έχει καμία σημασία δεν έχει, διότι δε μας επηρεάζει. Απέναντι στην αμφισβήτηση αυτή ο Σωκράτης αντιπαραθέτει μια θετική αμφισβήτηση (των σοφιστών είναι αρνητική η αμφισβήτηση, αφού αμφισβητούν την αλήθεια, αλλά καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι δεν υπάρχει, την αρνούνται): αμφισβητώντας τις παραδοσιακές αξίες και τις παραδοσιακές αρχές, αναζητά τη βαθύτερη αλήθεια των πραγμάτων. Πολύ περισσότερο, αναζητά την πρώτη αλήθεια, την αναλλοίωτη, που δεν επηρεάζεται από τις συνθήκες, που δεν εξαρτάται από τον άνθρωπο. Τα όπλα της συμβουλής: η διαλεκτική και η ενδοσκόπηση.

Η έννοια των ορίων.

- ✘ Τι σημαίνει ακριβώς το ότι δεν «μπαίνει κάποιος σε όρια»: Η διηνεκής μάχη φύσεως και πολιτικής αρετής. Η ανθρώπινη φύση στο Θουκυδίδη.

Ο Σωκράτης και ο δούλος.

- ✘ Για να τεκμηριώσει τη θεωρία της ανάμνησης, ο Σωκράτης καθοδήγησε έναν δούλο του Μένωνα στην επίλυση μαθηματικών προβλημάτων που δεν έχει διδαχτεί ποτέ, απόδειξη, κατά τον φιλόσοφο, ότι η γνώση είναι ανάμνηση (και όχι προϊόν διδασχής). Ξαναγυρνώντας στο ζήτημα του διδασκτού της αρετής, ρώτησαν τον Άνυτο, τον μετέπειτα κατήγορο του Σωκράτη, αν θεωρούσε τους σοφιστές αρμόδιους να την διδάξουν, αλλά αυτός εξέφρασε την αρνητική του γνώμη για εκείνους.